

Kontaktperson
Seth Sander

Utvärderingsplan för det nationella programmet Europeiska socialfonden+

Programperioden 2021 - 2027

Innehållsförteckning

Utvärderingsplan för det nationella programmet Europeiska socialfonden+	1
Utvärdering av Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027)	4
Beskrivning av utvärderingsplanen för Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027)	4
Centrala begrepp	4
Kort om riktlinjer från EU	4
Utvärderingsplanens syften	4
Förbättra kvaliteten när det gäller utformningen och genomförandet av program	4
Stödja Svenska ESF-rådets arbete med att upphandla utvärdering	5
Stärka Övervakningskommitténs förmåga att följa programmet	5
Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060 ställer krav på en utvärderingsplan	5
Avgränsningar	6
Förutsättningar för utvärdering samt utvärderingsfrågor för programutvärdering.	6
Utformningen av Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027)	6
Utvärderingsfrågor för programutvärdering Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027)	7
Tabell 1 - Utvärderingsfrågor per programområde	8
Utvärderingsfrågornas utformning för programområde A1 - Öka möjligheterna till ett hållbart arbetsliv	10
Utvärderingsfrågornas utformning för programområde A2 - Öka möjligheterna till ett hållbart arbetsliv	10
Utvärderingsfrågornas utformning för programområde B - Öka övergångarna till arbete	11
Utvärderingsfrågornas utformning för programområde C - Minska risken för ekonomisk utsatthet	11
Utvärderingsfrågornas utformning för programområde D - Öka kapaciteten i glesbygden	11
Utvärderingsfrågornas utformning för programområde E - Sociala innovationer	11
Horisontella principer och utvärdering	12
Tabell 2 - Utvärderingsfrågor horisontella principer	12
Utvärderingsfrågornas utformning för de horisontella principerna	12
Praktiskt genomförande	13
Tidplan	13
Tidplan Programområde A1 & A2	13
Tidplan Programområde B	14
Tidplan Programområde C	14
Tidplan Programområde D	14
Tidplan Programområde E	14

Klusterutvärderingar	15
Förebygga skolavhopp	15
Effektutvärdering av kompetensutvecklingsåtgärder	15
Referensdokument	16

Utvärdering av Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027)

Beskrivning av utvärderingsplanen för Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027)

Utvärderingsplanen för Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) är en beskrivning av vilka utvärderingar som ska genomföras för att säkra granskningen av det svenska socialfondsprogrammet. Planen ska även beskriva funktioner och roller i Svenska ESF-rådets utvärderingsarbete, vilka resurser som avsätts för utvärdering och en kommunikationsplan för spridning av utvärderingsresultat.¹ För mer information om roller, budget, kommunikation och lärande se *Budgetindikation för utvärdering ESF+²* och *Kommunikation och lärande för utvärdering ESF+³*. Utvärderingsplanens innehåll arbetas fram av Svenska ESF-rådet och beslutas av övervakningskommittén. Planen kan vid behov uppdateras med tillägg som är viktiga för utvärderingen av Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027), till exempel vid eventuella programändringar.

Centrala begrepp

Utvärdering är ett centralt begrepp för utvärderingsplanen och förståelsen av begreppet är viktig för att kunna tolka utvärderingsplanen. Även de förordningsreglerade utvärderingskriterierna som diskuteras nedan är viktiga eftersom de är avgörande för hur utvärderingsfrågornas har utformats. Det finns en kort beskrivning i *Begreppsordlista för utvärderingsplanen ESF+* av utvärderingskriterierna samt vad utvärdering är och hur det kan förstås i socialfondens sammanhang.

Kort om riktlinjer från EU

EU-kommissionen föreslår att utvärdering i större utsträckning riktas in mot kvantifierbara effekter av socialfondsprogrammet än vad som skett i tidigare programperioder inom unionen. Flera styrdokument påtalar vikten av att lämna en tidigare praxis av att främst utvärdera själva genomförandet av projekt för att i stället generera statistiskt säkerställda resultat om förändringar för målgrupperna. Effekterna ska vara mätbara på ett sätt som medför att de lätt kan ställas i relation till varandra och helst även till ett kontrafaktiskt kontrollscenario⁴ där insatsen inte utförs för kontrollgruppen.⁵ Utvärderingsfrågorna i Tabell 1 har formulerats utifrån riktlinjen att bedöma effekter. Frågorna har också formulerats för att utvärderingen i så stor utsträckning som möjligt ska kunna fastställa om effekterna faktiskt har orsakats av de genomförda insatserna.

Utvärderingsplanens syften

1. Stärka Svenska ESF-rådets arbete med att förbättra kvaliteten när det gäller utformning och genomförande av framtida socialfondsprogram
2. Stödja Svenska ESF-rådets arbete med att utvärdera socialfondens effekter
3. Stärka Övervakningskommitténs möjlighet att följa socialfondsprogrammet
4. Uppfylla Europeiska unionens krav på en utvärderingsplan

Förbättra kvaliteten när det gäller utformningen och genomförandet av program

Europarlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060 artikel 44 ställer krav på att socialfondsprogrammet ska utvärderas ”i syfte att förbättra kvaliteten när det gäller utformningen och

¹ *Guide for Drafting the Evaluation Plans of the 2021-2027 Cohesion Policy in Romania (2022) Sid. 27*

² *Budgetindikation för utvärdering ESF+ (DNR: 2023/00264)*

³ *Kommunikation och lärande för utvärdering ESF+ (DNR: 2023/00264)*

⁴ Kontrafaktisk effektutvärdering beskrivs i begreppsordlistan

⁵ *Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy - European Social fund (2018) Sid. 28-30*

genomförandet av program.” Utvärderingsplanen ska säkerställa goda förutsättningar både för utvärdering av Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) och för användning av utvärderingsresultaten. Goda förutsättningar för utvärdering uppnås främst genom att planen schemalägger utvärderingsinsatser och definierar utvärderingsfrågor. Utvärderingsfrågorna har utformats i syfte att ge kunskap om projektverksamheten som kan omsättas till förbättringar i både utformning och genomförande av socialfondsprogram i framtiden. Förutsättningarna för användandet av utvärderingsresultaten stärks främst genom att utvärderingsplanen beskriver hur Svenska ESF-rådet arbetar med kommunikation och lärande utifrån utvärderingsplanen. Mer information om arbetet med kommunikation och lärande finns i *Kommunikation och lärande för utvärdering ESF+*.⁶

Stödja Svenska ESF-rådets arbete med att upphandla utvärdering

Processen för upphandling av externa utvärderare är central i Svenska ESF-rådets arbete med att säkerställa att utvärderingar av Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) håller hög kvalitet. Upphandling av externa leverantörer är en förutsättning för myndighetens möjligheter att utföra omfattande utvärderingar.

Upphandlingsprocessen för programutvärdering bygger till stor del på att Svenska ESF-rådet begär att metodförslag tas fram av anbudsgivare för den specifika utvärdering som ska genomföras. Kvaliteten i metodförslagen är den enskilt viktigaste bedömningsgrunden för att bedöma ett anbuds kvalitété. Denna upphandlingsprocess är en bidragande orsak till att utvärderingsplanen inte reglerar vilken utvärderingsmetodik som ska användas för att besvara utvärderingsfrågorna i nästkommande avsnitt. Svenska ESF-rådets användning av utvärderingsplanen, och utvärderingsfrågorna i synnerhet, ska förstås utifrån denna upphandlingsprocess. Även operationalisering⁷ av utvärderingsfrågorna lämnas normalt över till den externa utvärderaren på grund av operationaliseringarnas täta koppling till metodval. Svenska ESF-rådet kommer bland annat att ställa krav på tillgång till forskarkompetens vid upphandlingen av programutvärdering för att säkerställa hög kvalitet i denna process. En beskrivning av vilka krav Svenska ESF-rådet normalt ställer på externa utvärderare finns i *Typisk bedömning av externa utvärderare*.⁸

Stärka Övervakningskommitténs förmåga att granska måluppfyllelsen

Flera av Övervakningskommitténs uppgifter, reglerade i Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060 artikel 40, avser granskning av genomförandet av Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027). Granskningen sker i huvudsak genom en bedömning av i vilken utsträckning mål och delmål nås samt genom att följa upp utvärderingars resultat.⁹ Utvärderingsplanen är ett viktigt verktyg för Övervakningskommitténs uppdrag att följa och granska av programmets måluppfyllelse.

Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060 ställer krav på en utvärderingsplan

EU-kommissionen har tagit fram riktlinjer för vad en utvärderingsplan ska innehålla och hur den kan struktureras. Det viktigaste reglerande dokumentet för utvärderingsplanen är dock Artikel 44 i Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060. Där regleras bland annat:

- *Medlemsstaten eller den förvaltande myndigheten ska upprätta en utvärderingsplan (...)*¹⁰

⁶ Kommunikation och lärande för utvärdering ESF+ (DNR: 2023/00264)

⁷ Begreppet operationalisering förklaras ytterligare i begreppsordlistan

⁸ Typisk bedömning av externa utvärderare (DNR: 2023/00264)

⁹ Artikel 40.1 Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060

¹⁰ Artikel 44.5 Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060

- *Medlemsstaten eller den förvaltande myndigheten ska lägga fram utvärderingsplanen för övervakningskommittén senast ett år efter beslutet om godkännande av programmet.¹¹*
- *Medlemsstaten eller den förvaltande myndigheten ska utvärdera programmen mot ett eller flera av följande kriterier: ändamålsenlighet, effektivitet, relevans, samstämmighet och mervärde för unionen, i syfte att förbättra kvaliteten när det gäller utformning och genomförande av program. Utvärderingarna får också omfatta andra relevanta kriterier, såsom inkludering, icke-diskriminering och synlighet, och får omfatta fler än ett program.¹²*

Avgränsningar

Utöver att programmet Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) utvärderas, granskas också projektresultat genom uppföljning av ett antal indikatorer. Indikatorerna är viktiga instrument för att följa socialfondsprogrammets utfall över tid och bidrar med grundläggande information i utvärderingsprocessen. Arbetet med indikatorerna regleras dock av *Indikatormodellen*¹³ och inte av utvärderingsplanen, därför kommer utformningen av indikatorerna inte behandlas ytterligare. Förslag på användning av de befintliga indikatorerna kommer dock att behandlas under senare avsnitt för respektive programområde.

Hur utlysningarna inom Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) bereds, formuleras och förankras är en process som har stor betydelse för hur projekten utformas, och därför även för vilka typer av utvärderingar som är möjliga för att granska projektens effekter. Utlysningsprocessen är dock inte påverkansbar inom ramen för utvärderingsplanen och kommer därför inte att behandlas i detta dokument.

Förutsättningar för utvärdering samt utvärderingsfrågor för programutvärdering.

Utformningen av programmet för Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027)

Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) har fem programområden A, B, C, D och E. Programområde A är även uppdelat i programområde A1 och A2 utifrån skillnader i målgrupp och särskilda mål. För utförliga förklaringar av innehållet i varje programområde se socialfondsprogrammet ESF+ (2021 - 2027).¹⁴

Utöver programområdena har socialfondsprogrammet horisontella principer som utvärderingsplanen behöver beakta. Alla projekt inom Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) ska arbeta utifrån de horisontella principerna för att stärka förutsättningarna för jämställdhet, tillgänglighet och likabehandling. Mer information om de horisontella principerna inom Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) finns i *Begreppsordlistan* och i *HP-mål för ESF+*.¹⁵

En programövergripande utvärdering behöver tas fram för Europeiska socialfonden+ (2021-2027). Det är dock ett brett program och programområdena är definierade med olika utgångspunkt. Programområde A1 och A2 är definierade utifrån projektens mål, programområde B utifrån projektens utförare, programområde C utifrån projektens målgrupp, programområde D utifrån projektens geografi och programområde E utifrån projektens metodik. De olika förutsättningarna för utvärdering som finns i de olika programområdena ställer krav på olika metodologisk kompetens och olika tillvägagångssätt. Eftersom de olika programområdena i stor utsträckning saknar gemensamma målgrupper saknas goda förutsättningar för

¹¹ Artikel 44.6 Europarlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060

¹² Artikel 44.1 Europarlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060

¹³ Indikatormodell ESF+ (DNR: 2022/00323)

¹⁴ Nationellt program för Europeiska socialfonden+ 2021-2027(2022/00370)

¹⁵ Begreppsordlista för utvärderingsplanen ESF+ (DNR: 2023/00264)

att aggregera resultat mellan områden på ett meningsfullt sätt. Att dela upp utvärderingsarbetet utifrån respektive programområdes unika förutsättningar ger de bästa förutsättningarna för en sammanhållen programutvärdering enligt Svenska ESF-rådets bedömning. Uppdelning ger även bättre förutsättningar för externa utvärderare att knyta till sig forskarkompetens som är skräddarsydd för programområdets innehåll.

Utöver utvärdering av de enskilda programområdena behöver en övergripande utvärdering göras som bedömer hela programmet sammantaget. Denna övergripande utvärdering kommer ha ett särskilt fokus på att bedöma relevans och samstämmighet för hela Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027). Den övergripande utvärderingen ska också bedöma programmets sammantagna effekter med stöd i utvärderingarna av programområdena.

Utvärderingsfrågor för programutvärdering Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027)

Svenska ESF-rådet har i första hand utgått ifrån socialfundsprogrammets målsättningar vid utformningen av utvärderingsfrågorna och har tagit hänsyn till EU-kommissionens riktlinjer om att mäta effekter för insatsens deltagare. Svenska ESF-rådet har i några fall bedömt att det saknas förutsättningar för att mäta effekter för deltagare och/eller härleda effekter till insatsen. I dessa fall återspeglas detta i utvärderingsfrågornas utformning. Ett utförligare resonemang om dessa förutsättningar finns i ett avsnitt för varje programområde.

Utvärderingsfrågorna är indelade efter de utvärderingskriterier som anges i *Artikel 44 i Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060*. Mer information om kriterierna finns i begreppsordlistan.

Utvärderingsfrågorna i avsnittet är inte operationaliserade. Detta beror på att olika förslag på operationaliseringarna från potentiella leverantörer ska användas som en del av anbudsutvärderingen för programutvärdering. I programutvärderingen ska frågorna besvaras utifrån väl underbyggda slutsatser, baserade på frågans karaktär samt lämplig metodik. Detta innebär till exempel att en bedömning av insatsens effekter för deltagare kommer att behöva innefatta kontrafaktisk effektutvärdering. Det kommer även att krävas utförliga resonemang kring olika metodvals konsekvenser för förmågan att dra slutsatser om till exempel skillnader i effekt mellan olika målgrupper eller regioner. Även om metodiken som ska användas för att besvara frågorna i utvärderingsplanen inte specificeras kan alltså frågornas utformning ändå begränsa vilka metoder som bedöms vara lämpliga. Detta sätt att begränsa tillämpliga metoder är särskilt märkbart inom programområde B där frågor utformats med utgångspunkt i att utvärdering ska administreras av Arbetsförmedlingen. Konsekvensen är att utvärderingsfrågor inom programområde B har ett särskilt behov av att göra avkall på ett vardagligt språk till förmån för att vara metodologiskt tvingande.

Tabell 1 - Utvärderingsfrågor per programområde

Utvärderingskriterium	Utvärderingsfrågor	Programområden
Effektivitet	Är insatsernas resultat för målgruppen rimliga givet insatsens kostnad?	A1, A2, B
Relevans	Har programmets insatser och målgrupper formulerats med utgångspunkt i de utmaningar som finns regionalt och nationellt inom socialfondens politikområden?	Samtliga
Samstämmighet	Har utlysningarna och insatserna i programmet utformats på ett sätt som skapar goda förutsättningar att uppnå programmets särskilda mål och förväntade effekter?	Samtliga
Mervärde för unionen	1. Har programmets insatser medfört ett betydande bidrag till Unionens övergripande målsättningar? 2. Finns det insatser inom programmet som sannolikt inte hade utförts utan särskilda mål och direktiv från EU?	Samtliga
Ändamålsenlighet A1	1. I vilken utsträckning har deltagande individer rustats för att hantera strukturella förändringar av utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden? 2. I vilken utsträckning har deltagande organisationer rustats för att hantera strukturella förändringar av utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden? 3. Har Svenska ESF-rådets arbete med aktiv inkludering bidragit till att kompetenshöjning, omskolning och validering i större utsträckning når målgrupper med historiskt svagt deltagande i arbetsmarknadsinsatser.	A1 - Öka möjligheterna till ett hållbart arbetsliv
Ändamålsenlighet A2	1. I vilken utsträckning har deltagande individer närmat sig arbetsmarknaden? 2. Kan förändringen i 1. härledas till insatserna de deltagit i inom ramen för projekten? 3. I vilken utsträckning har deltagande individer rustats för att hantera strukturella förändringar av utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden? 4. I vilken utsträckning har deltagande organisationer rustats för att hantera strukturella förändringar av utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden? 5. I vilken utsträckning har insatser påverkat system och strukturer för att underlätta etablering på arbetsmarknaden?	A2 - Aktiv inkludering
Ändamålsenlighet B	1. I vilken utsträckning har deltagande individer kommit i arbete eller studier till följd av deltagande i insatser inom programområde B? 2. I vilken utsträckning ökar sannolikheten för att deltagare får en kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden till följd av deltagande i insatser inom programområde B?	B - Öka övergångarna till arbete

Ändamålsenlighet C	1. I vilken utsträckning har insatser bidragit till att barns ekonomiska utsatthet bryts?2. I vilken utsträckning har insatser bidragit till att öka graden av egenförsörjning bland vuxna deltagare?3. I vilken utsträckning har insatser bidragit till att deltagares utanförskap har minskat?4. Har insatser utvecklat samverkan mellan arbetsmarknads-, näringslivs- och utbildningsaktörer som genererat mervärde för programområdets målgrupper?5. Har samverkansstrukturerna i 4. bestått efter att projekten avslutats?6. I vilken utsträckning har insatser bidragit till att minska konsekvenserna av segregation och utanförskap för deltagare?	C - Minska risken för ekonomisk utsatthet
Ändamålsenlighet D	1. I vilken utsträckning har insatser inom programområdet bidragit till att öka rörligheten för att möta arbetsmarknadens behov?2. I vilken utsträckning har insatser bidragit till att stärka förutsättningarna för regional kompetensförsörjning?3. Har insatser utvecklat samverkan mellan arbetsmarknads-, näringslivs- och utbildningsaktörer som genererat mervärde för programområdets målgrupper?4. Har samverkansstrukturerna i 3. bestått efter att projekten avslutats?5. I vilken utsträckning har insatser bidragit till att minska negativa konsekvenser på arbetsmarknaden orsakade av gles geografi?	D - Öka kapaciteten i glesbygden

Ändamålsenlighet E	1. Har projekten utvecklat metoder för att öka deltagande i utbildning eller arbete, eller för att få individer att närma sig arbetsmarknaden?2. I vilken utsträckning har metoderna som tagits fram under 1. använts i ordinarie verksamhet efter att projektet avslutats?3. Har projekten utvecklat metoder för att bidra till ett hållbart arbetsliv eller ett socialt hållbart samhälle?4. I vilken utsträckning har metoderna som tagits fram under 3. använts i ordinarie verksamhet efter att projektet avslutats?5. Har projekten utvecklat metoder för att bidra till att möta ökade och förändrade kompetenskrav i framtiden?6. I vilken utsträckning har metoderna som tagits fram under 5. använts i ordinarie verksamhet efter att projektet avslutats?7. Har projekten utvecklat metoder för att människor i socialt utanförskap ska få mer egenmakt och resurser?8. I vilken utsträckning har metoderna som tagits fram under 7. använts i ordinarie verksamhet efter att projektet avslutats?	E - Sociala innovationer

Utvärderingsfrågornas utformning för programområde A1 - Öka möjligheterna till ett hållbart arbetsliv

Inom programområde A1 finns generellt goda förutsättningar för användandet av registerdata. Det ger goda förutsättningar för att både mäta förändringar för deltagarna och att härleda förändringarna till insatsen. Fråga tre kopplad till kriteriet ändamålsenlighet syftar särskilt till att fånga upp effekterna mot programområdets mål om aktiv inkludering. Indikatorerna *EECR03* och *EECR06* i indikatormodellen, tillsammans med projektkategorisering och bakgrundsvariabler, utgör sannolikt en viktig del av underlaget för att besvara frågorna inom programområde A1.

När det gäller kompetensutvecklingsinsatser är det troligt att insatsens effekter fortsätter att visa sig långt efter att projektet är avslutat. Programutvärderingen fokuserar på de effekter som är mätbara under programperiodens gång. I syfte att mäta de långsiktiga effekterna av kompetensutvecklingsinsatser inom socialfonden ska en klusterutvärdering genomföras. Klusterutvärderingen ska undersöka effekterna av tidigare satsningar i syfte att mildra konsekvenserna av programutvärderingens begränsningar. Klusterutvärderingen beskrivs i större detalj i ett eget avsnitt på sidan 14.

Utvärderingsfrågornas utformning för programområde A2 - Aktiv inkludering

Även inom programområde A2 bedöms tillgången till registerdata vara god. Svenska ESF-rådet har valt att dela upp utvärdering av om deltagare närmat sig arbetsmarknaden. Därför hanteras mätning av utfallet, och möjligheten att härleda effekten till insatsen i separata frågor. Uppdelningen förväntas ge ökat utrymme för operationaliseringar och metodval vilket stärker möjligheten att utveckla resonemang kring komplexiteten i att mäta distans till arbetsmarknaden. Indikatorerna *EECR06* och *PS03* i indikatormodellen är sannolikt ett viktigt underlag till analysen inom programområde A2. Även indikatorerna *EECR03* och *EECR01* bör vara viktiga för analysen.

Programområdena A1 och A2 har till viss del identiska mål och utvärderingsfrågor. Det är därför viktigt att ta hänsyn till de skillnader i målgrupp som beskrivs i programmet vid utvärdering av programområdena A1 och A2.

Utvärderingsfrågornas utformning för programområde B - Öka övergångarna till arbete

Utvärderingsfrågorna i programområde B är något mer tydligt operationaliserade och formulerade för att styra mot kontrafaktisk effektmätning. Detta beror på att en omfattande del av underlaget till programutvärdering av programområde B kommer att genomföras som projektutvärdering. Antalet projekt kommer att vara betydligt lägre jämfört med andra programområden eftersom Arbetsförmedlingen är ensam projektägare inom programområde B. Eftersom Svenska ESF-rådet ställer krav på projektutvärdering kan Arbetsförmedlingen antingen utföra utvärderingen internt eller själva upphandla en extern utvärderare. Den något tydligare utformningen av utvärderingsfrågorna för programområde B beror på att processen för projektutvärdering medför att svenska ESF-rådet har mindre kontroll på utvärderingens utförande än för övriga programområden.

Utvärderingsfrågornas utformning för programområde C - Minska risken för ekonomisk utsatthet

Svenska ESF-rådet har inte ställt krav på projekten att rapportera till Statistiska Centralbyrån inom programområde C. Dels saknas krav i programmet på rapportering av individdata i programområdet, dels är det oetiskt att samla information om ekonomiskt utsatta människor. För utvärdering inom programområde C kommer utvärderingens möjlighet att samla in egen empiri därför att vara avgörande. För att stärka möjligheten till insamling av data har utvärderingen av programområde C schemalagts för att löpa parallellt med projekten.

Utvärderingsfrågornas utformning för programområde D - Öka kapaciteten i glesbygden

Inom programområde D genomförs en bred palett av projekt inriktade på deltagare, organisationer, metodutveckling och strukturell påverkan vilket återspeglas i utvärderingsfrågorna. Inom programområde D bedöms behovet av ny kunskap vara särskilt stort. Programområdets inriktning och förutsättningar är delvis nya för myndigheten och vilka typer av projekt som kan bedrivas inom ramen för programområde D är i viss mån öppet för tolkning. Indikatorn *PS05* är sannolikt ett viktigt underlag. Även Svenska ESF-rådets data på deltagande företag är sannolikt av intresse för analysen.

ESF-rådet har utifrån dessa överväganden beslutat att beställa en fördjupad studie för att öka kunskapen om hur insatser bäst kan riktas mot programområdets komplexa och mångfacetterade problemställningar. ESF-rådet bedömer även att det kan finnas särskilt goda möjligheter till samverkan med Europeiska Regionala Utvecklingsfonden (ERUF) inom programområde D. År 2022 påbörjades samverkan mellan ESF-rådet och Tillväxtverket om möjliga samarbeten kring utvärdering av fondernas gemensamma målsättningar.

Utvärderingsfrågornas utformning för programområde E - Sociala innovationer

Programområde E riktar sig till att utveckla innovativa metoder inom socialfondens politikområde. Eftersom insatserna inte direkt syftar till att skapa effekter för deltagare återspeglas detta också i utvärderingsfrågorna. Utvärderingsfrågornas utformning syftar framför allt till att fånga upp i vilken utsträckning nya metoder tagits fram inom relevanta områden. För utvärdering av programområde E finns sannolikt flera relevanta projektkategoriseringar i Svenska ESF-rådets projektdatabas. Även indikatorerna *EECR04* och *EECR02* kan vara av intresse.

Det kommer även att göras fristående utvärderingar genom projektet *En insats av strategisk betydelse* inom programområde E. För mer information se Kompetenscenter för social innovation (DNR 22-018-S01).

Horisontella principer och utvärdering

Artikel 9 i *Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060* reglerar socialfondens arbete med de horisontella principerna. De horisontella principerna ska genomsyra insatserna inom samtliga programområden och ska därför också utvärderas för varje programområde. Svenska ESF-rådets generaldirektör har också fattat beslut om särskilda mål för de horisontella principerna för fondens genomförande i Sverige. De särskilda målen finns i medföljande dokument.¹⁶ Definitioner av viktiga begrepp gällande de horisontella principerna finns i begreppsordlistan.¹⁷

Tabell 2 - Utvärderingsfrågor horisontella principer

Horisontell princip	Utv. Kriterium	Fråga
Jämställdhet	Ändamålsenlighet	1. I vilken utsträckning har insatser bidragit till att minska könsuppdelningen på arbetsmarknaden? 2. I vilken utsträckning har insatser bidragit till kvinnor och mäns lika möjligheter att delta i utbildning?
Tillgänglighet	Ändamålsenlighet	I vilken utsträckning har insatser bidragit till att undanröja hinder för delaktighet i arbete eller utbildning?
Icke diskriminering	Ändamålsenlighet	I vilken utsträckning har insatser bidragit till att minska eller förebygga diskrimineringen på arbetsmarknaden eller inom utbildningsområdet?
Samtliga	Relevans	I vilken utsträckning har programmets insatser relevant utformning utifrån de, i program och regionala handlingsplaner, beskrivna problem som finns inom områdena jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering?
Samtliga	Samstämmighet	Är utlysningarna och insatserna i programmet rimligt utformade för att lösa de utmaningar som beskrivs av programmet avseende de horisontella principerna?
Samtliga	Mervärde för unionen	1. Har programmets insatser medfört ett betydande bidrag till Unionens övergripande målsättningar för de horisontella principerna? 2. Finns det insatser på området som sannolikt inte hade utförts utan särskilda mål och direktiv från EU?

Utvärderingsfrågornas utformning för de horisontella principerna

Utvärderingsfrågorna för de horisontella principerna är formulerade efter de särskilda mål som beskrivs i medföljande dokument.¹⁸ Utöver dessa specifika frågor ska de horisontella principerna vara en betydande del av analysen av effekter och måluppfyllelse av programmet i övrigt. Utvärderingskriteriet effektivitet är

¹⁶ HP-mål för ESF plus (DNR: 2023/00143)

¹⁷ Begreppsordlista för utvärderingsplanen ESF+ (DNR: 2023/00264)

¹⁸ HP-mål för ESF plus (DNR: 2023/00143)

inte utvärderingsbart för de horisontella principerna eftersom kostnader för projektens arbete med horisontella principer inte särredovisas.

Praktiskt genomförande

Tidplan

Tidplanen för programutvärderingen måste väga målet att utvärderingsresultat ska kunna användas för utformning av nästa program mot att programutvärderingen samtidigt ska ge en bild av hela programmets effekter. För att kunna säga något om effekterna av samtliga insatser inom Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) kan inte utvärderingen slutföras förrän alla projekt inom programmet är avslutade. Processen för att utforma nästa socialfondsprogram startar emellertid långt innan dess. Den föreslagna uppdelningen av programutvärderingsinsatserna väntas mildra denna målkonflikt något eftersom den möjliggör att olika delar av programutvärderingen kan ha olika tidplaner. Tidplanen för start och slutförande av programutvärdering är:

- En övergripande programutvärdering av socialfondsprogrammet inleds 2027
 - Programutvärdering av programområde A1 inleds 2024
 - Programutvärdering av programområde A2 inleds 2024
 - Utvärdering av programområde B utförs kontinuerligt under programperioden.
 - Programutvärdering av programområde C inleds under 2023
 - Programutvärdering av programområde D inleds 2025
 - Programutvärdering av programområde E inleds under 2024
-
- En övergripande programutvärdering av socialfondsprogrammet slutförs senast våren 2029.
 - Programutvärdering av programområde A1 slutförs senast våren 2028.
 - Programutvärdering av programområde A2 slutförs senast våren 2028.
 - Utvärdering av programområde B ska slutföras senast våren 2028.
 - Programutvärdering av programområde C slutförs senast 2027.
 - Programutvärdering av programområde D slutförs senast våren 2028.
 - Programutvärdering av programområde E slutförs senast 2026.

Tidplan Programområde A1 & A2

Programområdena A1 och A2 omfattar majoriteten av socialfondens budget. Här får både förutsättningarna för, och de potentiella fördelarna med, utvärdering av effekter för individer över tid anses vara bäst inom programmet. Datadrivna effektutvärderingar av insatserna inom A1 och A2 skulle ha mycket att vinna på att kunna observera effekter även efter projektslut. Kvaliteten på utvärderingen skulle sannolikt gynnas av en tidplan som utnyttjar en stor del av det tillgängliga utrymmet. Insatserna med de målsättningar som finns inom A1 och A2 har inte förändrats betydligt de senaste programperioderna. Ur perspektivet att generera input för nästa socialfondsprogram är slutsatser om programmets relevans och samstämmighet mer intressanta än effektmått. Vetenskapligt robusta effektmått på ändamålsenligheten i programområde A1 och A2 är dock av stort intresse ur ett ansvarsutkrävande perspektiv.

Tidplan Programområde B

Förutsättningarna för utvärdering inom programområde B är unika eftersom alla insatser administreras av Arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen har omfattande analyskompetens, god tillgång till data från projekten och har erfarenhet av att utvärdera omfattande socialfondsprojekt. Insatserna inom programområde B skiljer sig inte markant ifrån Arbetsförmedlingens ordinarie verksamhet vilket också innebär att Arbetsförmedlingens analysenhet har lång erfarenhet av att granska liknande insatser. Mot den bakgrunden föreslås att utlysningar inom programområde B utformas för att säkerställa att utvärderingsbehovet inom programområde B omhändertas av arbetsförmedlingen och att ingen extern utvärdering upphandlas inom programområdet.

Tidplan Programområde C

Avsaknaden av registerdata ställer ökade krav på att utvärderingen behöver få tillgång till projekten och projektdeltagare under projektets genomförandefas för att säkra tillgången till information från projekten. En utvärdering av programområde C ska påbörjas snarast möjligt under perioden för utvärderare ska kunna följa projekten och möjliggöra datainsamling. Eftersom programområde C är nytt för socialfonden finns även ett extra stort intresse för att resultaten av programutvärderingen blir tillgängliga i tid för att kunna bidra till syftet att bidra till att förbättra kvaliteten när det gäller utformning av framtida socialfondsprogram.

Tidplan Programområde D

Utifrån att det nuvarande kunskapsläget kring programområde D är något begränsat finns anledning att förskjuta programutvärdering till senare delen av programperioden till förmån för mer riktade klusterutvärderingar och andra kunskapsskapande aktiviteter.

Tidplan Programområde E

Programområde E är nytt för Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027), samtidigt verkar intresset för att söka medel inom programområde E vara förhållandevis högt. Tidplanen för utvärdering inom programområde E är förhållandevis kort jämfört med till exempel programområde A1 & A2. Utifrån Svenska ESF-rådets korta erfarenhet av att arbeta med riktade satsningar för social innovation är det särskilt viktigt att utvärderingen av programområde E kan bidra till utformningen av nästa socialfondsprogram.

Klusterutvärderingar

Klusterutvärdering innebär att resultat från flera projekt aggregeras och utvärderas tillsammans i syfte att kunna dra slutsatser som är användbara utanför det enskilda projektets kontext. Genom det breddade underlaget för utvärdering jämfört med utvärdering av enskilda projekt skapas bättre förutsättningar för att dra slutsatser som Svenska ESF-rådet kan agera på. Klusterutvärderingar omfattas inte heller av de tidsbegränsningar som finns för programutvärdering och har därför bättre förutsättningar för att dra slutsatser om insatsers långsiktiga effekter.

Svenska ESF-rådets arbete med att utföra klusterutvärderingar av socialfondens insatser planeras genom myndighetens verksamhetsplaneringsprocess. De klusterutvärderingar som ska startas under 2023 beskrivs nedan.

På de områden där det finns förutsättningar för jämförelser mellan programområden kan detta fångas upp av klusterutvärderingar. Klusterutvärderingar kan, i större utsträckning än programutvärdering, skräddarsys mot ett smalare urval av målgrupper eller effekter eftersom de inte behöver bedöma ett helt programområde.

Förebygga skolavhopp

Flera regionkontor har inlett den nya programperioden för Europeiska socialfonden+ (2021 - 2027) med utlysningar vars mål är att förebygga skolavhopp. Satsningarna har potential att utgöra grunden för en klusterutvärdering, med avstamp i samhällsproblematiken att unga inte slutför sina utbildningar, för en bred analys av de olika insatsernas relevans. Det huvudsakliga syftet är att bygga kunskap för framtida insatser inom socialfondens kontext. Upphandling initieras våren 2023. Utvärderingen av socialfondens arbete med att förebygga skolavhopp kan med fördel bygga vidare på temaplattformsrapporten *Rätt stöd i rätt tid*. Rapporten konstaterar bland annat att kunskapsbehovet på området är stort men att socialfonden skulle kunna utgöra ett strategiskt verktyg för att stimulera en positiv utveckling.¹⁹

Effektutvärdering av kompetensutvecklingsinsatser

Kompetensutveckling är ett område som socialfonden har lång erfarenhet av att finansiera projektverksamhet inom. En utmaning med att den övervägande majoriteten av utvärderingsarbetet inom socialfonden planeras runt varje programperiod är att det inte lämnar särskilt stort utrymme för långtidsstudier. En datadriven effektutvärdering av kompetensutvecklingsprojekt skulle kunna genomföras för att fördjupa förståelsen för kompetensutvecklingsinsatser och deras långsiktiga effekter. Klusterutvärderingen ska baseras på ett urval av jämförbara data från de senaste två programperioderna (2007-2013 och 2014-2020). En sådan utvärdering är ett värdefullt tillägg till kunskapen om de långsiktiga effekterna för de individer som deltar i socialfondens kompetensutvecklingsinsatser. Upphandling initieras våren 2023.

¹⁹ Rätt stöd i rätt tid - en studie av studieavbrottsförebyggande insatser inom socialfonden 2014-2020 (2017) DNR: 2017/00516

Referensdokument

- Begreppsordlista för utvärderingsplanen ESF+ (DNR: 2023/00264)
- Budgetindikation för utvärdering ESF+ (DNR: 2023/00264)
- HP-mål för ESF plus (DNR: 2023/00143)
- Indikatormodell ESF+ (DNR: 2022/00323)
- Kommunikation och lärande för utvärdering ESF+ (DNR: 2023/00264)
- Beskrivning av process för utvärdering ESF+ (DNR: 2023/00264)
- Typisk bedömning av externa utvärderare (DNR: 2023/00264)
- *Artikel 44.1 Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/1060*
- *Nationellt program för Europeiska socialfonden+ 2021-2027 (2022/00370)*
- *Rätt stöd i rätt tid - en studie av studieavbrottsförebyggande insatser inom socialfonden 2014-2020 (2017) (DNR: 2017/00516)*
- *Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy - European Social fund (2018) JRC*
- *Guide for Drafting the Evaluation Plans of the 2021-2027 Cohesion Policy in Romania (2022) IMF*